

Lammin koulukeskus, asemakaavamuutos numero 2563, liikennetarkastelu

Hämeenlinnan kaupunki, kaupunkirakennepalvelut, Infran suunnittelu

Minna Aakkula 7.2.2022

Sisällysluettelo

1	Lähtökohdat	1
2	Asemakaavan muutosalueen liikennejärjestelyt	2
2.1	Tontin sisäisen liikenteen suunnittelu.....	2
2.2	Saattoliikenne.....	2
2.3	Pysäköinti	3
3	Koulukuljetukset bussiliikenteellä	4
4	Koulun lähialueen katuverkon tarkastelu	5
4.1	Liikenneverkko nykytilanteessa.....	5
4.2	Liikenneturvallisuus.....	6
4.3	Esteettömyys.....	7
4.4	Liikenteen suuntautuminen	7
4.5	Liikennemäärät ja liikenteen toimivuus	8
5	Lapset	8
6	Yhteenveto liikenteellisistä vaikutuksista	9

1 Lähtökohdat

Asemakaavan muutoksella pyritään mahdollistamaan monia toimintoja. Liikennetarkastelu on laadittu oletuksella, että alueelle on mahdollista sijoittaa nykyisten toimintojen lisäksi alakoulu, terveyspalveluja sekä päiväkotitoimintaa ja esiopetusta. Liikenteellisten vaikutusten arviointi perustuu siten seuraaviin oletuksiin:

Tontille sijoittuu nykyiset toiminnot

- yläkoulu, yleisopetusta vuosiluokilla 7. - 9., pienryhmäopetusta ja joustavaa perusopetusta, oppilasmäärä 200¹
- lukio, oppilasmäärä 110²
- uimahalli (matka-allas, terapia-allas ja kahluuallas), liikuntahalli 900m² ja kuntosali, osoite Lamminraitti 37,³
- pesäpallokenttä, osoite Evontie 14

Asemakaavan mahdollistamia uusia toimintoja

- alakoulu, perusopetuksen luokat 1. - 6., oppilasmäärä 330, nykyinen osoite: Mommilantie 21⁴
- sosiaali- ja terveyspalveluja
- päiväkotitoimintaa ja esiopetusta

Asemakaavan muutosalue sisältää myös yleisen urheilu- ja virkistyspalvelujen alueen ja rakentamattoman yleisen pysäköintialueen, joka siirtyy osaksi tonttia. Muu kaavan alue on yleisten rakennusten korttelialuetta ja ympäröiviä katualueita. Alue rajautuu pohjoisessa tiehen 3191 Evontie. Toimintojen muutos vaikuttaa katujen liikenteeseen.

¹ <https://www.hameenlinna.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/perusopetus/peruskoulut/hakkalan-koulu-7-9/>, viitattu 1.9.2021

² <https://www.hameenlinna.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/perusopetus/peruskoulut/hakkalan-koulu-7-9/>, viitattu 1.9.2021

³ <https://www.liikuntahallit.fi/liikuntapaikat/uimahallit/lammin-uimahalli/>, viitattu 1.9.2021

⁴ <https://www.hameenlinna.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/perusopetus/peruskoulut/konnarin-koulu/>, viitattu 1.9.2021

2 Asemakaavan muutosalueen liikennejärjestelyt

2.1 Tontin sisäisen liikenteen suunnittelu

Tontin sisäisen liikenteen ratkaisuilla on merkittävä vaikutus havaittuun ja käyttäjien kokemaan liikenneturvallisuuteen sekä eri kulkumuotojen käyttömääriin ja toimivuuteen. Järjestelyt tulee suunnitella yhdessä käyttäjien kanssa.

Tontin sisällä eri kulkumuodot pyritään priorisoimaan seuraavassa järjestyksessä: 1. jalankulku ja pyöräliikenne, 2. koulukuljetukset ja huoltoliikenne, 3. saattoliikenne ja muu vierailuliikenne. Jokaiselle kulkumuodolle tulee määritellä selkeä ratkaisu ja riittävät tilavaraukset. Turvallisuus tulee varmistaa rakenteellisin ratkaisuin. Esimerkiksi huoltoliikenne tulee suunnitella erilleen lasten reiteistä ja mahdollisuuksien mukaan myös aidata. Lisäksi terveyspalvelut edellyttävät esteettömien ratkaisujen toteuttamista.

Liikennejärjestelyjen suunnittelun kannalta keskeisimpiä ovat mm. pääsisäänkäyntien, huoltopihojen, liikunta- ja harrastetilojen, välituntipihojen ja muiden mahdollisten toimintojen kuten päiväkodin tai terveyspalvelujen sijainnit. Asemakaavan muutosalueen kaikkia toimintoja ja sijainteja ei ole tiedossa, joten tontin sisäisiä liikenneratkaisuja ei voida tässä vaiheessa arvioida.

Tontin sisäisissä ratkaisuissa tulee aina ottaa huomioon myös ympäröivän liikenneverkon tarpeet, kuten koulureitit ja väylien toiminnallisuudet, liikennemäärät, ajonopeudet ja mahdolliset liikenneverkon rajoitteet. Toimintojen vaatimat liikennejärjestelyt, kuten koulukuljetukset, saattoliikenne ja pysäköintipaikat, tulee mahtua kokonaisuudessaan asemakaavan muutosalueelle, koska ympäröivillä liikennealueilla ei ole mahdollista toteuttaa tontin vaatimia liikenneratkaisuja.

2.2 Saattoliikenne

Toimintojen edellyttämät saattoliikenteen, koulukuljetusten, huoltoliikenteen ja pysäköinnin järjestelyt tulee toteuttaa asemakaavan muutosalueen sisällä. Nykytilassa asemakaavan muutosalueella on suhteellisen toimivat saattoliikenteen järjestelyt nykyisille oppilaille.

Mikäli asemakaavan muutosalueelle sijoittuu alakoulu tai päiväkotiki, lasten henkilöautoilla tapahtuvalle saattoliikenteelle tulee löytää alueen sisältä turvallinen sijainti. Lisäksi koululaisten ja

päiväkotilasten saatto ovat luonteeltaan erilaisia. Ratkaisut tulee suunnitella turvallisiksi siten, ettei esimerkiksi peruuttamista koulureitille tule sallia.

Sijaintia tulee arvioida myös suhteessa katuverkkoon, jottei saattoliikenne aiheuta tarpeetonta liikenneturvallisuusriskiä katuverkolla omaehtoisesti liikkuville lapsille. Autoilla tapahtuva saattoliikenne on usein suurin liikenneturvallisuutta heikentävä tekijä koulujen läheisyydessä. Asemakaavan muutosalueella autoilla tapahtuva saattoliikenne tulee sijoittaa Evontien läheisyyteen. Lamminraitin läheisyyteen saattoja ei tule toteuttaa, jottei aiheuteta tarpeetonta autoliikenteen lisäystä lasten yleisimmin käyttämille reiteille.

Hyvin toteutetut ja autoilla tapahtuvaa saattoliikennettä hidastavat ja vähentävät liikenneratkaisut parantavat alueen liikenneturvallisuutta.

2.3 Pysäköinti

Pyöräpysäköintijärjestelyt tulee ottaa huomioon jo tontin käytön suunnittelussa siten, että järjestelyt ovat kilpailukykyisiä autoliikenteen järjestelyiden kanssa. Pyöräpysäköinnin suunnittelussa, mitoittamisessa ja laadussa tulee noudattaa uusimpia suunnitteluohjeita. Suositeltava mitoitus on 1 pyöräpaikka /oppilas ja 0,4 pyöräpaikka / työntekijä. Mitoitusta voi pienentää kuljetusoppilaiden määrän perusteella. Paikat toteutetaan runkolukittuina ja vähintään puolet on rakennettava katettuina. Henkilökunnan pysäköintiin suositellaan lukittua tai valvottua tilaa läheltä sosiaalityötiloja, ja se pyritään sijoittamaan erilleen oppilaiden pyöräpaikoista.

Asemakaavan muutosalueella on nykytilassa vähäinen määrä pyöräpysäköintipaikkoja ja niiden laadussa on kehitettävää. Myös liikuntakeskuksen, uimahallin ja pesäpallokentän käyttäjiä ja tapahtumiin osallistujia tulisi palvella paremmilla pyöräpysäköintimahdollisuuksilla. Asemakaavan muutosalueella on tilaa pyöräpysäköinnin kehittämiseksi.

Yläkoulun ja lukion oppilaille on nykytilassa melko hyvin mopojen, mopoautojen, skoottereiden ja traktoreiden pysäköintipaikkoja, ja paikkoja on eri lähestymissuunnissa. Jos alueella tulee liikkumaan myös pienempiä lapsia, tulee niiden pysäköintialueiden sijainnit ja kulkureitit suunnitella siten, ettei moottoroiduista kulkuvälineistä aiheudu vaaraa tai pelkoa.

Yleisille katualueille ei ole järjestettävissä pysäköintipaikkoja katualueiden ahtauden vuoksi. Asemakaavan muutosalueen toimintoja suunniteltaessa on siten otettava huomioon, että tarvittavat autopaikat voidaan järjestää tontin sisällä. Pienimuotoinen saattopysähtyminen (ei pysäköinti) on mahdollista osalla ympäröivää katuverkkoa.

Asemakaavan muutosalueella on useita autojen pysäköintialueita. Alueen eteläosissa pysäköintijärjestelyt palvelevat liikuntakeskusta ja uimahallia sekä lukion ja yläkoulun oppilaita ja henkilökuntaa. Myös alueen keskiosissa sijaitsevan pesäpallokentän käyttäjät pysäköivät näillä paikoilla. Pysäköintipaikoissa ei ole vapaata kapasiteettia. Alueen pohjoisosissa on useita pieniä pysäköintialueita, jotka ovat tällä hetkellä osin koulujen käytössä, mutta pääosin vapaana.

Pysäköintipaikkoja on mahdollista toteuttaa asemakaavan määräysten vaatima määrä, kun se otetaan huomioon alueelle sijoitettavien palveluiden määrässä ja laadussa. Ts. alueelle ei ole mahdollista toteuttaa enempää toimintoja kuin niille on järjestettävissä autopaikkoja.

Tapahtumien aikana käytetään koko asemakaavan muutosalueen pysäköintipaikkoja. Pysäköinti tapahtuu tällöin käytännössä eri aikaan koulutoimintojen kanssa, eli vuorottaispysäköintinä.

3 Koulukuljetukset bussiliikenteellä

Asemakaavan muutosalueen lähikaduilla pysähtyy nykyisin yläkoululaisten koulukuljetuksia, mutta niille ei ole osoitettu varsinaista sijaintia. Nykyisen alakoulun eli Konnarin koulun pihaan on rakennettu laaja bussiliikenteen alue jättö- ja odotuspaikkoineen. Alakoululla kaikki autot tulevat ja lähtevät yhtä aikaa, koska koulu loppuu samaan aikaan eri suuntiin kulkevilla oppilailta. Tilatarve on siten merkittävä:

- 3 kpl normaalikokoisia linja-autoja
- 5 kpl ns. pikkubusseja
- 3 kpl tilatakseja.⁵

Mikäli alakoulu siirtyy asemakaavan muutosalueelle, tulee toteutettavaksi mittavat bussiliikenteen jättö- ja odotuspaikkajärjestelyt. Alue ja lasten reitit tulee järjestää turvallisiksi. Esimerkiksi bussien peruuttamista ei saa sallia ja bussien kääntymiset tulee tehdä turvallisesti sekä minimoida

⁵ Joukkoliikennekoordinaattori Kim Venesjärvi 17.3.2021.

risteämiset kävellen ja pyöräillen liikkuvien lasten kanssa. Konnarin koululla alue on järjestetty turvallinen alue erilleen muusta koulun liikenteestä, eivätkä bussit liikennöi jalankulku- ja pyöräilyväylän ylitse. Asemakaavan muutosalueelle joudutaan ajamaan jalankulku- ja pyöräilyväylän ylitse.

Bussiliikenteen aluetta ei tulisi toteuttaa Lamminraitin läheisyyteen, jotteivat bussit aiheuta tarpeetonta liikenneturvallisuusriskiä lasten yleisimmin käyttämille reiteille. Siten katuverkon liikenneturvallisuuden kannalta, bussiliikenteen alue tulee sijoittaa Evontieltä liikennöiden.

4 Koulun lähialueen katuverkon tarkastelu

4.1 Liikenneverkko nykytilanteessa

Asemakaavan muutosaluetta ympäröivät kadut ovat etelässä Lamminraitti, idässä Pasaapelintie ja lännessä Hakkalantie. Pohjoispuolella kulkee tie 3191 Evontie.

Hämeenlinnan kaupungissa hyväksytyyn toiminnallisen katuluokituksen mukaan Lamminraitti on alueellinen kokoojakatu. Pasaapelintie ja Hakkalantie ovat tonttikatuja. Katujen alueellinen nopeusrajoitus on 40 km/h.

Lamminraitti on suhteellisen pienipiirteinen katu kokoojakaduksi. Lamminraitin liikennejärjestelyjä ja turvallisuutta tulisi kuitenkin kehittää jo nykytilassa koulun kohdalla. Lamminraitilla suojatiet sijaitsevat osin reitillisesti väärissä kohdin, jolloin kadunylitykset eivät kohdistu suojateille. Esimerkiksi suojatieyhteys Lamminraitin toisella puolella sijaitsevalle kirjastolle on heikko. Pasaapelintie on liikenteellisen luonteensa perusteella myös rauhoitettava koulun edustan katu. Sen sijaan Hakkalantie on läpiajolta hidastein rauhoitettu asuinalueen katu, jonne ei ole mahdollista sallia asumiseen kuulumatonta moottorikäyttöistä liikennettä.

Asemakaavan muutosalueen lähikatujen pyörätieverkko on osin epäjatkua ja pyörätiet ovat kapeita. Lamminraitilla kulkee pyöräilyn edistämishjelman mukainen pääreitti eli korkeimman tason pyöräliikenteen yhteys. Nykyisessä asemakaavan mukaisessa katualueessa ei ole kaikilta osin tilaa pääreittitasoiseen toteutukseen. Evontien puolella tontista on mahdollista ottaa vähän lisätilaa jalankulku- ja pyöräliikenneväylän parantamiseen, kun taas Lamminraitin puolella se ei ole mahdollista.

Lamminraitilla ja Evontielle kulkee bussilinjat ja pysäkit sijaitsevat koulun läheisyydessä.

ELY-keskuksen hallinnoiman Evontien eli tien 3191 mahdolliset liikenteelliset haasteet eivät ole kaupungin liikennesuunnittelun tiedossa. Evontien varren yhdistetty pyörätie ja jalkakäytävä sijaitsee koulun puolella, mutta on jo nykytilassa huonokuntoinen ja liian kapea.

4.2 Liikenneturvallisuus

Asemakaavan muutosalueen lähikaduilla ja Evontielle on alueellinen 40 km/h nopeusrajoitus. Lammilla alueellinen 40 km/h rajoitus käsittää laajan alueen. Kaupungin liikennesuunnittelun saaman palautteen mukaan asemakaava-alueita ympäröivät kadut ja katualueet koetaan nykytilanteessa liikennejärjestelyiltään hieman sekaviksi ja osin turvattomiksi.

Kouluun rajautuvilla väylillä ei ole tapahtunut onnettomuuksia viimeisen viiden vuoden aikana. Lamminraitilla koulun kohdasta itään on tapahtunut kaksi loukkaantumiseen johtanutta onnettomuutta.

Liikenneturvallisuuden kannalta tavoitteena on kaikille kulkumuodoille selkeä ja rauhallisen liikkumisen ympäristö koulun lähikaduilla. Alakoulun lähikaduille tulee toteuttaa 30km/h nopeusrajoitukset. Ennen nopeusrajoitusten laskemista on arvioitava katuinfraan tarvittavat muutokset, jotta katu ympäristö tukee nopeusrajoitusten noudattamista.

Asemakaavan muutosalueen lähikatujen katualueet ovat suhteellisen kapeita, eikä niillä ole mahdollisuutta toteuttaa laajamittaisia liikennejärjestelyjen muutoksia. Käytännössä muutokset olisivat suojateiden kehittämistä, rakenteellisia ajohidasteita, jalankulun ja pyöräilyn väylien laadun parantamisia, liikennemerkkimuutoksia tai esimerkiksi reunakivimuutoksia. Näillä toimenpiteillä on mahdollista merkittävästi parantaa lasten ja nuorten sekä kaikkien jalan ja pyörällä liikkuvien liikkumisolosuhteita. Esimerkiksi rakenteellisin hidastein on mahdollista saavuttaa alakoulu ympäristön edellyttämä ajonopeuksien lasku 30km/h. Toimenpiteissä on kuitenkin otettava huomioon myös bussien liikennöinti.

Lammilla liikenneturvallisuuskeskustelua on herättänyt jo vuosia Vääksyntien (maantie 317) turvattomuus ja pyöräväylien puutteet. Jos alakoulu siirtyy Konnarin koululta asemakaavan muutosalueelle, osalla alakoululaisista Vääksyntien ylitystarve poistuu ja osalle se tulee uutena.

Muutoksen kokeville voi tulla turvattomuuden tunnetta johtuen tutun reitin muuttumisesta tai matkan pidentymisestä. Myös muille 1. - 6. -luokkalaisille tulee koulureitin muutos, jolloin muutos itsessään voi aiheuttaa uuden reitin vaaralliseksi kokemista.

ELY-keskus on teettänyt selvityksen Vääksyntien (maantien 317) toimenpidetarpeista vuonna 2019. Selvityksessä maantien varren pyörätien tarve ei osoittautunut niin keskeiseksi kuin ylityspaikkojen turvallisuuden parantaminen. Työssä havaittiin useita turvattomia oikoreittejä tien ylitse. Vääksyntien ylityspaikkojen turvallisuuden parantaminen on tarpeen riippumatta asemakaavamuutosalueen kehittymisestä.

Nopeusrajoitusten laskeminen yhdessä katuinfran turvallisuutta parantavien toimenpiteiden kanssa parantaa lasten liikenneturvallisuutta merkittävästi koulun lähikaduilla.

4.3 Esteettömyys

Asemakaavan muutosalueen läheisillä kaduilla ei ole kartoitettu esteettömyyden nykytilaa. Mikäli sosiaali- ja terveyspalveluja siirtyy asemakaavan muutosalueelle, tulee arvioida tarpeet ja tehdä toimenpiteet esteettömän katuinfran parantamiseksi. Muutokset tulee toteuttaa yhdessä liikenneturvallisuutta parantavien toimien kanssa. Esteettömän katuinfran rakentaminen parantaa kaikkien ihmisten liikkumismahdollisuuksia.

4.4 Liikenteen suuntautuminen

Asemakaavan muutosalueen mahdollinen toimintojen kehittyminen tapahtuu alueen pohjoisosassa. Lisäksi pysäköintialueelle on varattu laajennustilaa tontin eteläosaan. Tällöin uuden maankäytön tuottama liikenne suuntautuu pohjoispuolelta Evontielle ja tontin eteläosasta Lamminraitille. Uutta moottorikäyttöistä liikennettä tuottaisivat mahdollisesti saattoliikenne, terveyspalvelujen asiakasliikenne ja muu pysäköintiliikenne sekä huoltoliikenne.

Mahdollinen alakoulun siirtyminen nykyisestä sijainnistaan asemakaavan muutosalueelle aiheuttaa merkittävän alakouluikäisten lasten liikkumisen lisääntymisen muutosalueen lähikaduilla. Suurin osa lisääntyvästä jalankulusta ja pyöräilystä tapahtuu Lamminraitilla ja sen ylitse sekä Pasaapelintiellä. Lisäksi yläkoululaiset ja lukiolaiset liikkuvat samoilla väylillä.

4.5 Liikennemäärät ja liikenteen toimivuus

Liikennelaskennat ja ajonopeudet

Liikenteen käsinlaskenta suoritettiin torstaina 20.5.2021. Laskenta tehtiin risteyksissä: 1. Lamminraitti/ Pasaapelintie, 2. Lamminraitti/ Evontie ja 3. Pasaapelintie/ Evontie. Liikennemääriä korjattiin noin 10% suuremmiksi Korona-ajan vaikutuksen vähentämiseksi. Suurin liikennemäärä alueella on iltahuipputunnin aikana kello 15 - 16.

Koulun kohdalla Lamminraitilla ja Pasaapelintiellä suoritettiin lisäksi liikenteen automaattinen laskenta Viacount2-liikennelaskimella ajanjaksolla tiistai 24.8.2021 - maanantai 30.8.2021. Laskennan perusteella keskimääräinen vuorokausiliikennemäärä Lamminraitilla on n. 1000 ajon/h ja Pasaapelintiellä n.150 ajon/h. Väyläviraston liikennemääräaineiston perusteella Evontien keskimääräinen liikennemäärä on noin 1200 ajoneuvoa vuorokaudessa.⁶

Koulun kohdan ajonopeudet vastaavat pääasiassa hyvin tämän hetkistä nopeusrajoitusta 40 km/h. Laskinten sijainnit olivat kuitenkin lähellä risteysiä, joten saatu ajonopeusdata ei ole täysin luotettavaa. Tulosten perusteella n.75 % ajonopeuksista oli yli 30 km/h. Näistä suurin osan on nykytilanteessa sallittuja ajonopeuksia, mutta luku kuvaa osuutta ajonopeuksista, johon tulee vaikuttaa liikenteen rauhoittamistoimenpiteillä.

Liikennetuotokset, toimivuus ja sujuvuus

Asemakaavamuutosalueen tuottamat autoliikennemäärien lisäykset ovat vähäisiä, ne suuntautuvat useaan suuntaan ja ajoittuvat eri vuorokaudenaikoihin tasaten liikennemääriä ajallisesti. Liikenteen lisäyksellä ei siten ole vaikutusta lähikatujen tai teiden liikenteen sujuvuuteen.

5 Lapset

Mikäli asemakaavan muutosalueelle sijoittuu alakoulu, se vaikuttaa erityisesti pienimpien koululaisten eli 1. - 6. -luokkalaisten arkiliikkumiseen. Tällöin lasten kuuleminen olisi suositeltavaa sekä asemakaavan muutosalueen sisäisistä järjestelyistä että koulureittimuutoksista ja

⁶ <https://vayla.fi/vaylista/aineistot/kartat/liikennemaarakartat>, viitattu 29.10.2021

mahdollisista turvattomiksi koetuista paikoista. Suunnittelun tietoon saataisiin näin lasten kokemukset ja näkemykset liikenneturvallisuudesta tai -turvattomuudesta ja liikkumisesta koulumatkoilla.

6 Yhteenveto liikenteellisistä vaikutuksista

Asemakaavan muutosalueella sijaitsee jo nykyisellään monia liikennettä ja liikenteellisiä erityistarpeita aiheuttavia toimintoja, kuten lukio, yläkoulu, liikuntakeskus ja uimahalli sekä pesäpallokenttä, jossa on myös mahdollisuus järjestää tapahtumia. Mahdolliset uudet toiminnot lisäävät alueen liikenteellisiä erityistarpeita.

Mikäli asemakaavan muutosalueen toimintoja lähdetään toteuttamaan, on sekä tontin sisäinen liikenne että lähikatujen liikenne suunniteltava ja toteutettava turvallisiksi kaikille käyttäjille. Molempia on mahdollista kehittää. Tontin sisällä tämä tarkoittaa mm. kulkumuotojen priorisointia, reittien määrittelyä ja rakenteellista erottamista ja katuverkolla liikenteen rauhoittamista eli liikenteen määrän vähentämistä ja ajonopeuksien alentamista rakenteellisin keinoin. Myös mahdollinen koulukuljetusten alue on toteutettava turvallisiksi. Koulureittien liikenneturvallisuuksen varmistamiseksi uusien toimintojen saatto-, huolto- ja bussiliikenne tulee järjestää Evontien puolelle tonttia.

Asemakaavan muutosalueen lähikaduilla ei ole autoliikenteen toimivuus- tai sujuvuusongelmia, eikä niitä synny myöskään asemakaavamuutoksen mahdollistamien toimintojen myötä. Oleellisinta alueella on lasten liikenneturvallisuuksen varmistaminen. Mahdollinen sosiaali- ja terveyspalvelujen sijoittaminen alueelle aiheuttaa tarpeita esteettömille ratkaisuille.

Mahdollisten uusien toimintojen tarvitsema pysäköinti on järjestettävä tontin sisällä, koska katualueilla ei ole tilaa pysäköintijärjestelyille.

Katuverkon infran parantamistoimenpiteiden suunnittelu ja toteutus aiheuttavat kustannuksia. Kustannusten suuruus selviää alustavan toimenpidesuunnittelun myötä.

Toimintojen kehittämisessä ja suunnittelussa on tärkeää kuulla ja osallistaa alueen käyttäjiä.
